

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Ο Αργύρης Εφταλιώτης άρχισε να γράφει σε σχετικά μεγάλη ηλικία (γύρω στα σαράντα του χρόνια), εξ αιτίας των δύσκολων συνθηκών της ζωής του. Σημαντικό ρόλο στην πνευματική και συγγραφική του εξέλιξη διαδραμάτισε, αναμφισβήτητα, η έκδοση του *Ταξιδιού* (1888) του Ψυχάρη, που του έδωσε πίστη στις δυνατότητες της δημοτικής γλώσσας και τον ώθησε στην πεζογραφία, όπου αισθανόταν ότι θα μπορούσε να πραγματοποιήσει ανετότερα το γλωσσικό του ιδεώδες. Από το σημείο αυτό και ύστερα γίνεται, μαζί με τον Αλέξανδρο Πάλλη, υπέρμαχος και στυλοβάτης της νέας Γλωσσικής Ιδέας («Ψυχάρης, Πάλλης, Εφταλιώτης, οι γενάρχες της, της μετά το 1889, δημοτικιστικής επαναστατικής κίνησης»¹).

Οι *Νησιώτικες ιστορίες* (1894) απαρτίζονται από 40 διηγήματα: το στοιχείο που κυριαρχεί σ' αυτά είναι η νοσταλγία του ξενιτεμένου· η αναπόληση της περασμένης ευτυχίας.

1. Κ. Μ. Μιχαηλίδη, «Αργύρης Εφταλιώτης. Η ζωή και το λογοτεχνικό του έργο», περ. *Ελληνική δημιουργία*, αριθ. τεύχ. 116, Δεκέμβριος 1952, σελ. 649.

Ζώντας μακριά από την πατρίδα του, αισθάνεται την ανάγκη να μιλήσει για την ομορφιά της μεσογειακής πατρίδας, τα ήθη και τις συνήθειες του λαού, τα τραγούδια, την ενδυμασία, την αρχιτεκτονική, την επίπλωση και γενικά για όλες τις παραδοσιακές αξίες και αρετές². Μιλάει για τις καλές και τις κακές στιγμές που έζησε στην πατρίδα του, ακολουθώντας πιστά τις επιταγές της κυρίαρχης, εκείνη την εποχή, ηθογραφίας. «Οι εικόνες που μας δίνει από τη φύση κι από τη ζωή, οι γραμμές και τα χρώματα των τοπίων, οι ιστορίες, τα ήθη, οι χαρές και οι λύπες των ανθρώπων του είναι εικόνες και ιστορίες που πέρασαν από μια εξαιρετικά ευαίσθητη ιδιοσυγκρασία, που καταστάλαξαν στην ψυχή ενός ήμερου, ίσιου και άδολου, απροσποίητου ανθρώπου, που είχε όμως τα μάτια και τ' αυτιά του ανοιχτά προς τη ζωή και τη φύση και που, δέχτης λεπτός, είχε ακόμα, το φυσικό χάρισμα να εκφράζεται καλλιτεχνικά, να τραγουδά, να ιστορεί και να περιγράφει»³.

Οι *Φυλλάδες του Γεροδήμου* (1897) αποτελούνται από αφηγηματικά κείμενα που ο Εφταλιώτης είχε αρχίσει να δημοσιεύει από το 1892, με την πρόθεση να είναι διδακτικός να υπηρετήσει διδακτικούς στόχους, θίγοντας το ζήτημα της αμάθειας, της μοιρολατρίας, του σχολαστικισμού κλπ. Εξαιρεί τη φιλοπατρία, επισημαίνει την ανάγκη της υποταγής του ατομικού συμφέροντος στο γενικό καλό και καταδικάζει την ξενομανία και το ψέμα του λογιότατι-

2. Γ. Δ. Παγανός, «Αργύρης Εφταλιώτης», *Η Παλαιότερη πεζογραφία μας*, τόμος Η', 1880-1900, Εκδόσεις Σοκόλη, σελ. 95.

3. Θρ. Σταύρου, *Ψυχάρης, Πάλλης, Βλαστός, Εφταλιώτης*, Βασική Βιβλιοθήκη, τόμος 26, Εκδόσεις Ι. Ν. Ζαχαρόπουλος, Αθήνα 1955, σελ. 21.

σμού. Είναι, με άλλα λόγια, *Οι Φυλλάδες*, κείμενα με ιστορικό και θεματογραφικό ενδιαφέρον, απόρροια της πικρίας που αισθανόταν ο Εφταλιώτης για τη σκλαβιά του νησιού του.

Η *Μαζώχτρα* (1900), εξάλλου, είναι μία συνθετότερη αφήγηση, με την οποία ο συγγραφέας καταπιάνεται με τα ήθη και τα πάθη μιας απομονωμένης κοινότητας, κάπου στην Κρήτη. Μια πανέμορφη νέα, η Ασήμω, φτωχιά αλλά από αρχοντική γενιά, γίνεται η αιτία να ξεκινήσει μία σειρά άγριων φονικών, που δε σταματούν παρά τη στιγμή που Χριστιανοί και Τούρκοι ανακαλύπτουν την ερινύα της συμφοράς. Στη *Μαζώχτρα* ο Εφταλιώτης φανερώνει την αξιολογή συνθετική του ικανότητα, καθώς κινεί πολλά πρόσωπα που, «αν η ψυχογραφία τους δεν ικανοποιεί ίσως πέρα για πέρα όσους συνήθισαν στην επίμονη ανατομία, στη λεπτομερειακή ανάλυση και στις ακούραστες βυθομετρήσεις των ψυχολογικών μυθιστορημάτων και διηγημάτων, είναι ωστόσο, αδρά και ζωντανά δοσμένα, με ψυχολογική συνέπεια και πειστικότητα»⁴.

Ο *Μανόλης ο Ντελμπεντέρης* είναι το μόνο μυθιστόρημα του Εφταλιώτη και δημοσιεύτηκε μετά το θάνατό του. Ο ήρωας είναι ένας δυναμικός και φιλόδοξος νέος από κάποιο χωριό της Μυτιλήνης, που εγκαταλείπει τη μητέρα του και τη μνηστή του για να πάει στην Αγγλία, οραματιζόμενος πλούτη και κοινωνική δύναμη. Εκεί, στην Αγγλία αλλά και σε άλλα μέρη, αναπτύσσει μία καταπληκτική εμπορική δραστηριότητα και βαδίζει από επιτυχία σε επιτυχία, τόσο στον επιχειρηματικό όσο και στον ερωτικό

4. Θρ. Σταύρου, όπ. π.

τομέα, ξεπερνώντας με τόλμη όλα τα εμπόδια που συναντά στο δρόμο του, παραμερίζοντας κάθε ηθικό φραγμό και ξεχνώντας το γυρισμό του στην πατρίδα. Στο μυθιστόρημά του αυτό ο Εφταλιώτης, ξενιτεμένος ο ίδιος, «έχει όλα τα αναγκαία εφόδια, για να περιγράψει τη διπλή σκηνογραφία που μέσα της τοποθετεί τη δράση, και, αλήθεια, δίνει αριστοτεχνικά την ατμόσφαιρα της πατρίδας του και της ξενιτιάς»⁵.

Μέσα από τις περιπέτειες του Μανόλη τού Ντελμπεντέρη περιγράφεται ο κόσμος, οι περιπέτειες, οι αγωνίες και οι απρόβλεπτες εναλλαγές των συνθηκών και της τύχης των εμπόρων της διασποράς, κάτι που ο Εφταλιώτης γνώριζε εκ των έδων, έχοντας ζήσει και γνωρίσει από κοντά τις μεθόδους πλουτισμού, τα ήθη, τη νοοτροπία και τη συμπεριφορά τους. Γι' αυτό και ψυχογραφεί με ιδιαιτέρως λεπτομερή τρόπο όχι μόνο τον ήρώα του, αλλά και ένα πλήθος προσώπων που κινούνται γύρω από αυτόν, με τις ίντριγκες, τα πάθη τους, τις αδυναμίες και τις μικρότητές τους, συνθέτοντας ένα μυθιστόρημα που, παρά τα ελαττώματά του, διαβάζεται με αμείωτο ενδιαφέρον, παρέχοντας, εκτός των άλλων, και πληροφορίες για τα ήθη και τις κοινωνικές συνθήκες που επικρατούσαν στην Ευρώπη στα τέλη του 19ου αιώνα, σε όλες τις κοινωνικές τάξεις.

«Όλο το έργο του Εφταλιώτη είναι σφραγισμένο από το πνεύμα και τους στόχους της πρώτης αγωνιστικής γενιάς του δημοτικισμού, στην ιστορία του οποίου κατέχει μια σημαντική θέση, μαζί με το έργο των άλλων δύο πρωτεργατών του, του Ψυχάρη και του Πάλλη. Ξεχωρίζουν όμως

5. Θρ. Σταύρου, όπ. π.

τα διηγήματά του, που αποτελούν ένα σημαντικό κομμάτι της νεοελληνικής ηθογραφίας, ενώ τα σονέτα του *Αγάπης* λόγω δείχνουν τις δυνατότητες που είχε και στον καθαρά λυρικό χώρο της ποίησης»⁶. «Στην ψυχή του, τόσο φουντωμένη δυνατά είναι η αγάπη στον τόπο του, που δεν έχει μάτια να ιδεί τίποτα το ξένο. Δε θαμπώνεται από κανενός ξένου πολιτισμού τις αξίες, τους γυρίζει αποφασιστικά τις πλάτες, όπως ο Κάλβος στον «Φιλόπατρι» («Μόνη ωραία η Ζάκυνθος...»), όπως ο Σολωμός με το αθάνατο «κλείσε στα στήθια σου την Ελλάδα», όπως ο Παπαδιαμάντης, όπως ο Μωραϊτίδης, όπως μια ολάκερη, περήφανη γενιά λογοτεχνών, που στέρωσε τον ελληνικό δημοτικό λόγο, Καρκαβίτσας, Βλαχογιάννης και τόσοι άλλοι...»⁷

Κώστας Γ. Παπαγεωργίου

6. Μάρθα Θωμαΐδου Μώρου, *Παγκόσμιο Βιογραφικό Κεξικό*, Εκδοτική Αθηνών, τόμος 3, Αθήνα, σελ. 395.

7. Σπύρος Μελάς, «Αργύρης Εφταλιώτης. Ένας ακόμα Έλληνας», περ. *Ελληνική Δημιουργία*, όπ. π., σελ. 641.